

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МЕДИКО-ПРИРОДНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра загальної підготовки

Л.І. Фалько

2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОНОМІКА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я. МАРКЕТИНГ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ

Ступінь вищої освіти «бакалавр»

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 223 «Медсестринство»

Спеціалізація: медсестринство

2019-2020 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Економіка охорони здоров'я. Маркетинг медичних послуг» для студентів ступеня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 223 «Медсестринство»

Розробник: Ужва Алла Миколаївна, доктор економічних наук, професор кафедри загальної підготовки А.М. (Ужва А.М.)

Робоча програма затвердження на засіданні кафедри загальної підготовки

Протокол від "28" 08 2019 року № 1

Завідувач кафедри загальної підготовки А.І. (Кіктенко А.І.)

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	Нормативна	
	Спеціальність (професійне спрямування): 223 «Медсестринство»	Рік підготовки:	
		4-й	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання Ринковий механізм послуг охорони здоров'я та його детермінанти		Семестр	
Загальна кількість годин - 90		8-й	
		Лекції	
		12 год.	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 5	Ступінь вищої освіти: бакалавр	Практичні	
		24 год.	
		Лабораторні	
		- год.	
		Самостійна робота	
		54 год.	
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 90 год.: 36 год. – аудиторні заняття, 54 год. – самостійна робота (40 % до 60 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: отримання студентами спеціальності 223 «Медсестринство» професійних теоретичних та практичних знань щодо використання основних економічних законів, принципів, методів фінансування системи охорони здоров'я, аналізу економічної діяльності закладів охорони здоров'я, маркетинговому механізму медичних послуг на ринку.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Економіка охорони здоров'я. Маркетинг медичних послуг» є економічні аспекти діяльності організацій, підприємств, установ галузі охорони здоров'я та їх регулювання на макро- і мікрорівнях.

Завдання курсу: вивчення методів і організації економіки охорони здоров'я з використанням прогресивних форм навчання, а саме:

- ознайомитися з основами економіки охорони здоров'я;
- вивчити особливості ринку охорони здоров'я;
- розкрити роль держави та ринкових механізмів в перебудові галузі;
- з'ясувати основи економічного аналізу в галузі охорони здоров'я;
- проаналізувати сучасні ринкові моделі організації і фінансування охорони здоров'я;
- розглянути теорії та практики методів оплати медичних послуг;
- застосовувати ціноутворення в охороні здоров'я;
- застосування форм і механізмів фінансування охорони здоров'я.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальні:

- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність працювати в команді.

II. Фахові:

- здатність здійснювати організацію, впровадження та контроль медсестринського процесу в паліативній та хоспісній допомозі;
- здатність до організації надання медичної допомоги за принципом сімейної медицини;
- здатність організовувати та управляти відповідним структурним підрозділом (лідерство та менеджмент).

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Концептуальні основи економіки охорони здоров'я

Тема 1. Предмет та методи економіки охорони здоров'я.

Місце економіки охорони здоров'я в сучасній структурі економічної науки. Предмет, методи, мета, основні завдання економіки охорони здоров'я. Здоров'я та охорона здоров'я як економічні категорії. Специфіка та механізм дії економічних законів в сфері охорони здоров'я та у медичному забезпеченні. Суть, функції та методологія планування діяльності в системі охорони здоров'я. Планування обсягів діяльності медичних закладів та чисельності кадрів при наданні медичної допомоги. Стратегія розвитку галузі охорони. Сутність медико-економічних досліджень. Ефективність використання ресурсів в охороні здоров'я.

Тема 2. Охорона здоров'я як галузь економіки.

Економіка охорони здоров'я як галузь науки та практики. Передумови виникнення економіки охорони здоров'я як нової наукової дисципліни: історичний аспект, проблеми й сучасність. Економічні проблеми та особливості розвитку охорони здоров'я. Макроекономіка та мікроекономіка. Економічні ресурси охорони здоров'я. Фактори, що впливають на рівень здоров'я населення й охорону здоров'я. Макроекономічні показники в охороні здоров'я. Розвиток галузі економіки охорони здоров'я в умовах економічних трансформацій в Україні.

Кредит 2. Методичні аспекти економіки охорони здоров'я

Тема 3. Оплата праці в галузі охорони здоров'я.

Продуктивність праці робітників: поняття та методи оцінки. Фактори, що впливають на продуктивність праці, та їх класифікація. Основні напрями підвищення продуктивності праці та ефективності трудових ресурсів підприємства. Методи нормування витрат праці на підприємстві. Форми мотивації праці робітників. Системи оплати праці та їх характеристика. Тарифна система, її зміст, призначення та використання на підприємстві. Мінімальна заробітна плата і фактори, що її визначають. Державне регулювання оплати праці. Форми додаткової заробітної плати. Форми та системи преміювання на підприємстві. Соціальні виплати та пільги як стимулюючий фактор продуктивності.

Тема 4. Основні показники діяльності медичного закладу.

Матеріально-технічний рівень об'єкта охорони здоров'я. Визначення та поняття витрат виробника. Класифікація витрат. Методи розподілу накладних витрат. Раціональна поведінка виробника. Самоокупність і прибутковість. Поріг рентабельності. Загальний принцип оцінки економічного потенціалу об'єкта охорони здоров'я: вартість медичного закладу; стан основних засобів та їх відтворення; якісні можливості основних засобів; ефективність використання основних засобів. Показники стану медичної техніки. Поняття про ефективність управління основними та обіговими коштами медичного закладу. Необхідність застосування економічних оцінок в системі охорони здоров'я. Поняття про економічний ефект, економічну, соціальну й медичну ефективність.

Кредит 3. Маркетинг медичних послуг

Тема 5. Основи маркетингу в галузі охорони здоров'я.

Маркетинг в сфері охорони здоров'я. Сутність, принципи, функції, завдання та мета маркетингу. Процес маркетингового дослідження. Закономірності формування, функціонування та особливості ринку охорони здоров'я. Кон'юнктура ринку послуг охорони здоров'я: попит, пропозиція, ціна, конкуренція. Еластичність попиту за ціною як інструмент раціонального використання обмежених ресурсів галузі. Медичні послуги та їх властивості. Конкуренція, види конкурентних структур. Аналіз можливостей ринку медичних послуг. Стратегія і тактика маркетингової діяльності. Засоби поширення інформації та оцінка ефективності реклами.

Тема 6. Системи фінансування в галузі охорони здоров'я.

Рух фінансів у системах охорони здоров'я. Рівень фінансування охорони здоров'я. Рівень фінансування охорони здоров'я. Основні джерела фінансування охорони здоров'я. Фінансування із загальних податкових надходжень. Соціальне медичне страхування. Класифікації систем охорони здоров'я. Приватні, соціально орієнтовані та державні системи охорони здоров'я. Характеристика основних методів фінансування медичних послуг. Постатейний бюджет: особливості, позиція основних агентів, стимули, переваги та недоліки. Загальний бюджет: стимули при поданні медичної допомоги.

4. Структура навчальної дисципліни

Назва тем	денна форма					
	<i>Кількість годин</i>					
	Всього	у тому числі				
		лекції	практичні заняття	практичні заняття*	лабораторні заняття	самостійна робота
Кредит 1. Концептуальні основи економіки охорони здоров'я						
Тема 1. Предмет та методи економіки охорони здоров'я	14	2	4	-	-	8
Тема 2. Охорона здоров'я як галузь економіки	16	2	4	-	-	10
<i>Разом за кредитом 1</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>8</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>18</i>
Кредит 2. Методичні аспекти економіки охорони здоров'я						
Тема 3. Оплата праці в галузі охорони здоров'я	14	2	4	-	-	8
Тема 4. Основні показники діяльності медичного закладу	16	2	4	-	-	10
<i>Разом за кредитом 2</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>8</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>18</i>
Кредит 3. Маркетинг медичних послуг						
Тема 5. Основи маркетингу в галузі охорони здоров'я	14	2	4	-	-	8
Тема 6. Системи фінансування в галузі охорони здоров'я	16	2	4	-	-	10
<i>Разом за кредитом 3</i>	<i>30</i>	<i>4</i>	<i>8</i>	<i>-</i>	<i>-</i>	<i>18</i>
Усього годин	90	12	24	-	-	54

5. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Концептуальні основи економіки охорони здоров'я</i>		
1.	<i>Тема 1. Предмет та методи економіки охорони здоров'я:</i> - охарактеризувати загальну мету економіки охорони здоров'я; - вивчити дослідження матеріально-технічної бази як чинника господарської діяльності в медицині; - охарактеризувати власні, позикові й залучені засоби медичної установи.	4
2.	<i>Тема 2. Охорона здоров'я як галузь економіки:</i> - розглянути класифікаційні підходи до послуг охорони здоров'я; - обґрунтувати економічні особливості медичних послуг; - навести взаємообумовлені класифікаційні групи і основні характеристики медичних послуг; - вивчити розвиток галузі охорони здоров'я в умовах економічних трансформацій в Україні.	4
<i>Кредит 2. Методичні аспекти економіки охорони здоров'я</i>		
3.	<i>Тема 3. Оплата праці в галузі охорони здоров'я:</i> - розкрити основні критерії витрат праці лікаря: існуючі норми і нормативи; - охарактеризувати існуючі форми оплати праці в бюджетних медичних установах; - з'ясувати проблеми оплати праці медичних робітників; - розкрити основні критерії витрат праці лікаря: існуючі норми і нормативи.	4
4.	<i>Тема 4. Основні показники діяльності медичного закладу:</i> - вивчити основні фінансові показники діяльності медичної установи: загальні поняття; - розкрити зміст коефіцієнту покриття, ліквідності, маневреності автономії медичного закладу; - вивчити виробничі ресурси медичної установи.	4
<i>Кредит 3. Маркетинг медичних послуг</i>		
5.	<i>Тема 5. Основи маркетингу в галузі охорони здоров'я:</i> - розкрити сутність сегментації ринку медичних послуг; - надати основні класифікаційні чинники сегментації ринку медичних послуг і їх характеристику; - охарактеризувати попит на ринку медичних послуг та закон попиту.	4
6.	<i>Тема 6. Системи фінансування в галузі охорони здоров'я:</i> - розглянути сучасні способи фінансування діяльності медичної установи: кредитування, лізинг, факторинг; - з'ясувати основні джерела фінансування у сфері охорони здоров'я; - розглянути змішані системи фінансування та оплати медичних послуг.	4
Всього		24

6. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	2	3
<i>Кредит 1. Концептуальні основи економіки охорони здоров'я</i>		
1.	<i>Тема 1. Предмет та методи економіки охорони здоров'я:</i> - охарактеризувати класифікацію економічних ресурсів медичної установи; - розкрити місце економіки здоров'я в сучасній науці; - обґрунтувати типи ефективності стосовно охорони здоров'я як співвідношення витрат і одержаних результатів: медичну, економічну і соціальну.	8
2.	<i>Тема 2. Охорона здоров'я як галузь економіки:</i> -розглянути економічні чинники надання послуг охорони здоров'я; -наведіть якими специфічними рисами характеризується результат господарської діяльності в охороні здоров'я.	10
<i>Кредит 2. Методичні аспекти економіки охорони здоров'я</i>		
3.	<i>Тема 3. Оплата праці в галузі охорони здоров'я:</i> -назвіть нові системи оплати праці медичних працівників; -обґрунтувати відношення населення України до платних медичних послуг; -охарактеризуйте існуючі системи оплати праці в бюджетних медичних установах: форми і системи оплати праці -охарактеризувати форми доходів медичних працівників, зайнятих в недержавному секторі охорони здоров'я.	8
4.	<i>Тема 4. Основні показники діяльності медичного закладу:</i> - назвіть основні фінансові показники діяльності медичної установи; - вивчити показники ефективності активів медичної установи.	10
<i>Кредит 3. Маркетинг медичних послуг</i>		
5.	<i>Тема 5. Основи маркетингу в галузі охорони здоров'я:</i> -виявити не цінові чинники (детермінанти) попиту на ринку медичних послуг; - охарактеризувати пропозицію медичних послуг та закон пропозиції; - виявити не цінові чинники (детермінанти) пропозиції медичних послуг; - обґрунтувати необхідність реформування охорони здоров'я в Україні.	8
6.	<i>Тема 6. Системи фінансування в галузі охорони здоров'я:</i> -охарактеризувати альтернативні методи фінансування закладів охорони здоров'я; -вивчити сучасні способи фінансування діяльності медичної установи: факторинг, лізинг; -вивчити метод фінансування – бюджет по статтях, загальний бюджет.	10
Всього		54

7. Самостійне навчально-дослідне завдання

Підготувати реферати з наступних питань:

1. Принципи організації та управління недержавними медичними закладами.
2. Удосконалення механізмів управління економічними відносинами в охороні здоров'я.
3. Удосконалення системи управління бюджетною сферою в галузі охорони здоров'я.
4. Удосконалення контролю за рухом бюджетних коштів у системі охорони здоров'я.
5. Удосконалення процесу організації бюджетного фінансування лікувально-профілактичних закладів.
6. Фінансовий менеджмент в закладах охорони здоров'я в умовах ринкової економіки.
7. Використання маркетингових систем в закладах охорони здоров'я.
8. Маркетинг як ефективний інструмент забезпечення конкурентоздатності лікувального закладу.
9. Моделі управління якістю медичної допомоги.
10. Стратегічне управління у сфері охорони здоров'я.
11. Стратегічне планування як засіб управління медичними закладами в умовах ринкових відносин.
12. Досвід закордонних держав у розбудові української системи охорони здоров'я.
13. Удосконалення механізмів формування вартості медичних послуг.
14. Проблеми розвитку різних форм господарювання в галузі охорони здоров'я на етапі впровадження ринкових відносин.
15. Проблеми організації охорони здоров'я населення сільського району в умовах децентралізації фінансування і управління.
16. Управління персоналом сучасного лікувального закладу: проблеми та шляхи їх вирішення.
17. Мотивація медичного персоналу як засіб досягнення цілей лікувального закладу.
18. Засоби управління мотиваційними інтересами як інструмент керівництва.
19. Проблеми удосконалення економічного механізму управління системою охорони здоров'я (лікувальним закладом).
20. Проблеми фінансування охорони здоров'я в умовах ринкової економіки.
21. Критерії оцінки економічної, соціальної та медичної ефективності діяльності лікувального закладу.
22. Причини та шляхи усунення тіньових фінансових взаємовідносин між персоналом та пацієнтами.
23. Проблеми формування та розподілу фінансових потоків у системі охорони здоров'я.
24. Підприємництво в системі охорони здоров'я.
25. Перспективи договірних взаємовідносин між замовником медичної допомоги, постачальником медичних послуг і пацієнтом.

8. Методи навчання

При організації навчального процесу з даної дисципліни використовуються методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- в аспекті передачі і сприйняття навчальної інформації: словесні (розповідь, лекція, бесіда); наочні (ілюстрація, демонстрація); практичні (досліди, вправи, реферати).

- в аспекті логічності, мислення: пояснювально-ілюстративні; репродуктивні; проблемного викладу; індуктивні та дедуктивні; частково-пошукові; дослідницькі.

- в аспекті управління навчанням: навчальна робота під керівництвом викладача; самостійна робота.

9. Методи контролю

Контрольні заходи, які проводяться в університеті визначають відповідність рівня набутих студентами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти і забезпечують своєчасне коригування навчального процесу. Протягом семестру проводиться поточний контроль. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів за визначеною темою (навчальним елементом). Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачами та студентами, управління навчальною мотивацією студентів. Інформація, одержана при поточному контролі, використовується як викладачем – для коригування методів і засобів навчання, - так і студентами – для планування самостійної роботи. Поточний контроль проводиться у формі усного опитування, письмового експрес-контролю, виступів студентів при обговоренні теоретичних питань, а також у формі тестування. Система оцінювання сформованих компетентностей студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється на практичних заняттях під час усного опитування, розгляду ситуацій, виконання практичних завдань та ін. за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

- ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; ознайомлення з рекомендованою літературою, чинною нормативною базою, а також статтями у періодичних виданнях, в яких висвітлені питання, що розглядаються;

- вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді практичних ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

- логіка, структура, стиль викладання матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

- правильність виконання практичних завдань.

Самостійна робота студентів з дисципліни «Економіка охорони здоров'я. Маркетинг медичних послуг» повинна забезпечити:

- системність знань та засобів навчання;

- володіння розумовими процесами;

- мобільність і критичність мислення;

- володіння засобами обробки інформації;

- здібність до творчої праці.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання поза аудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних і лабораторних заняттях.

Одним із головних аспектів організації самостійної роботи є розробка форм і методів організації контролю за самостійною роботою студентів.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Підсумковий контроль забезпечує оцінку результатів навчання студентів певного освітньо-кваліфікаційного рівня на проміжних або заключному етапах їх навчання. Він включає семестровий контроль – залік.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Розподіл балів, які отримують студенти під час аудиторних занять та самостійної роботи впродовж семестру, наведений в таблиці 1.

Під час заліку застосовується наступна шкала оцінювання:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Навчально – методичний комплекс дисципліни.
2. Методичні вказівки для виконання практичних, самостійних занять з дисципліни «Економіка охорони здоров'я. Маркетинг медичних послуг» студентами денної форм навчання галузі знань 22 «Охорона здоров'я» спеціальності 223 «Медсестринство». Миколаїв. 2019. 95 с.

12. Рекомендована література

1. Андреева О.В. Экономические методов управления и их влияние на качество медицинской помощи // Экономический журнал. 2015. № 7. С. 13–15.
2. Аналітичні записки з розробки напрямків державної політики / Укл. В.Є. Романов, О.І. Кілієвич. К.: Вид-во УАДУ. 2016. 236 с.
3. Бокерия Л.А., Ступанков И. Н., Самородская И.В. Современные аспекты эффективного управления медицинским учреждением// Экономика здравоохранения. 2015. № 11. С. 5 – 7.
4. Вардосанидзе С. Л. Управление качеством лечебно – диагностического процесса в многопрофильном лечебно – профилактическом учреждении // Экономика здравоохранения. 2016. № 11. С. 15–20.
5. Величко О. Бюджетне фінансування соціальної інфраструктури: проблеми та перспективи // Економіка України. 2015. № 2. С. 39–45.
6. Голяченко А.О. Економіка охорони здоров'я: навч. посіб. Тернопіль, 2017. 51 с.
7. Економіка охорони здоров'я: підручник / В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчий, В. В. Таран та ін.; під ред. В. Ф. Москаленка. Вінниця: Нова Книга, 2016. 288 с.
8. Журавель В.И, Запорожан В.Н.. Менеджмент в системе медицинской помощи. – Одесса: Одес. держ. мед. ун-т., 2015. 432 с.
9. Літвак А.І. Дослідження систем управління медичного закладу. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. 142 с.
10. Магуайер Блістер, Джон Гендерсон, Гевін Муні Економіка охорони здоров'я / Пер. з англ. В.Чайковського. К.: «Основи». 2014. 313 с.
11. Москаленко В.Ф. Принципи побудови оптимальної системи охорони здоров'я: український контекст. Монографія. К.: «Книга плюс», 2018. 320с.
12. Москаленко В.Ф., Грузєва Т.С., Іншакова Г.В. Право на охорону здоров'я у нормативно-правових актах міжнародного та європейського рівня. Контраст, 2006. 296 с.
13. Рудень В. Страхова медицина і медичне страхування: Навч. посібник. Львів, 2014. 304 с.
14. Рудий В. Сучасні підходи до охорони громадського здоров'я: пропозиції для України // Вісник УАДУ, 2016. №1. С.415 – 421.
15. Солоненко Н. Фінансування охорони здоров'я: міжнародний досвід // Вісник УАДУ. 2016. №3. С. 15-20.

1. Президент України – www.prezident.gov.ua.
2. Верховна Рада України – www.rada.gov.ua.
3. Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua.
4. Міністерство охорони здоров'я України – <http://www.moz.gov.ua>.
5. Міністерство економіки України – www.me.gov.ua.
6. Міністерство фінансів України – www.minfin.gov.ua.
7. Державна податкова адміністрація України – www.sta.gov.ua.
8. Державний комітет статистики України – www.ukrstat.gov.ua.
9. Національна бібліотека ім. В.І.Вернадського – www.nbuv.gov.ua.